

Beleidslijn KNAW: reacties op schending van vrijheid van wetenschapsbeoefening

18 september 2017

De KNAW zet zich actief in voor wetenschappers in de hele wereld die ernstig worden beperkt in de vrijheid om hun wetenschappelijke werk te doen of van wie vanwege hun wetenschappelijke opvattingen de persoonlijke vrijheid – of die van hun naasten – wordt bedreigd, in het uiterste geval met gevangenschap of erger.

De Commissie voor de Vrijheid van Wetenschapsbeoefening

De Commissie voor de Vrijheid van Wetenschapsbeoefening (CVW) is een vaste adviescommissie van het KNAW-bestuur. De CVW bereidt reacties voor van de KNAW op schendingen van de vrijheid van wetenschapsbeoefening, eigener beweging of op verzoek van het bestuur van de KNAW. De commissie stelt bijvoorbeeld brieven op van de president van de KNAW aan regeringsleiders in betrokken landen die verantwoordelijk zijn voor de onderdrukking en bedreiging van wetenschappers. De commissie onderhoudt hierover contacten met onder andere internationale mensenrechtenorganisaties en netwerken van academies, omdat gezamenlijke c.q. gecoördineerde acties meer effect kunnen sorteren.

De activiteiten van de commissie richten zich op vrijheid van wetenschapsbeoefening in de gehele wereld en – mochten zich gevallen voordoen – ook in Nederland.

Afbakening opdracht aan de commissie

De CVW komt in actie bij schending van de vrijheid van wetenschapsbeoefening of mensenrechten van (groepen van) wetenschappelijk onderzoekers en academische instellingen. De commissie richt zich met name op onderzoekers of hoger opgeleiden die als wetenschappelijk onderzoeker werkzaam zijn of werkzaam zijn geweest in een academische setting. Dat betekent dat hoger opgeleiden in hun beroepsuitoefening zoals artsen, psychiaters, rechters en advocaten, buiten de taakopvatting van de commissie vallen; er zijn aparte organisaties die opkomen voor deze beroepsgroepen.

Om te bepalen of de vrijheid van wetenschapsbeoefening wordt geschonden zijn meerdere internationale verdragen, verklaringen en nationale wetten relevant¹:

- Artikel 27 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) waarin staat dat een ieder het recht heeft om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan en het recht heeft op de bescherming van de geestelijke en materiële belangen, voortvloeiende uit een wetenschappelijk, letterkundig of artistiek werk, dat hij heeft voortgebracht.
- De vrijheid van meningsuiting zoals neergelegd in artikel 7 van de Nederlandse Grondwet, artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR).
- Artikel 15 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR), waarmee staten zich verplichten tot het in acht nemen van de vrijheid die noodzakelijk is voor wetenschappelijk werk.
- Artikel 13 in het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, beschermt expliciet academische vrijheid.

¹ Zie het artikel Academische vrijheid en wetenschappelijke integriteit - Een onderzoek naar vrijheid en verantwoordelijkheid in wetenschappelijk onderwijs en onderzoek (Januari 2016) van mr. J.R. (Joris) Groen <http://academievoorwetgeving.nl/publication/academische-vrijheid-en-wetenschappelijke-integriteit>

- De aangepaste 'recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel' (1974) van UNESCO.
- De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) in Nederland, waarin academische vrijheid is opgenomen in artikel 1.6.

Werkwijze van de commissie

Meldingen komen veelal binnen via internationale en nationale netwerken, bestuursleden of leden van de KNAW. De commissie komt pas na een zorgvuldige beoordeling van een melding tot een advies of de KNAW actie zou moeten ondernemen en zo ja op welke wijze.

Beoordeling: De commissie baseert haar beoordeling van meldingen grotendeels op de kennis en expertise van de internationale netwerken waar zij mee samenwerkt². De commissie kan na afstemming met de president ook proactief zelf een kwestie onder de aandacht brengen van deze internationale netwerken met de vraag of actie geboden is. Bij de beoordeling van een melding komen de volgende vragen aan de orde:

- Loopt er een reguliere procedure rondom de betreffende onderzoeksentiteit of is deze reeds afgerond? Zo ja, is de procedure behoorlijk verlopen? De commissie wacht eerst de uitkomst van de reguliere procedure af voordat zij actie onderneemt, tenzij deze procedure niet op de juiste wijze verloopt of ongepast lang duurt.
- Welke onderzoeksentiteit wordt bedreigd? Wie of wat? Dit kan uiteenlopen van wetenschappelijk onderzoekers tot academische instellingen.
- In welke opzicht wordt de academische vrijheid beperkt (bijvoorbeeld, beperking rapportage resultaten)?
- Welke gevolgen heeft de beperking voor de onderzoeksentiteit (zoals ontslag, geweldsbedreiging, aansprakelijkheidsstelling of opheffing van een organisatie)?

Op basis van de antwoorden op bovenstaande vragen en de volledigheid van de feiten komt de commissie tot een advies of de KNAW actie zou moeten ondernemen en zo ja op welke wijze. De commissie hanteert daarbij het subsidiariteitsbeginsel.

Activiteiten: Indien de beoordeling van een kwestie leidt tot het advies dat de KNAW actie zou moeten ondernemen, zal de commissie brieven voorbereiden van de KNAW-president aan relevante autoriteiten (zoals regeringsleiders, ambassades, besturen van instellingen) of KNAW-standpunten formuleren voor publicatie op de KNAW-website. In uitzonderlijk gevallen wordt actief de pers benaderd. In alle gevallen wordt er rekening mee gehouden dat de reactie van de KNAW openbaar bekend wordt, ook bij reacties die als besloten reactie zijn bedoeld. Op verzoek van het bestuur stelt de commissie incidenteel publicaties op over onderwerpen die verband houden met de academische vrijheid, recent voorbeeld is de (Engelstalige) brochure *International Scientific Cooperation* uit 2014.

Proces: In de meeste gevallen zal de ambtelijk secretaris de melding af kunnen handelen na overleg met de voorzitter en/of de bestuurlijk secretaris van de commissie en na instemming van de KNAW-president. Bij twijfel of actie ondernomen dient te worden en/of op welke wijze dit gebeurt, zal de gehele commissie worden benaderd. Bij voorkeur gebeurt dit tijdens een commissievergadering, maar in veel gevallen zal dit in verband met de tijdsdruk per e-mail moeten gebeuren. Bij extreme tijdsdruk wordt de beslissing genomen na overleg tussen KNAW-president, commissievoorzitter en ambtelijk secretaris.

Het bestuur van de KNAW kan besluiten om af te wijken van deze procedures in geval er 'maatwerk' nodig is.

² In de praktijk maakt de commissie thans hoofdzakelijk gebruik van informatie via het International Human Rights Network of Academies and Scholarly Societies (IHRN) -ondergebracht bij de commissie Human Rights van de National Academy of Sciences in de VS – die over de jaren heen betrouwbaar is gebleken.

KNAW-beleidslijn voor de Vrijheid van Wetenschapsbeoefening

Bovenstaande kan in de volgende KNAW-beleidslijn worden samengevat: De Commissie voor de Vrijheid van Wetenschapsbeoefening (CVW) is een vaste adviescommissie van het KNAW-bestuur. De commissie neemt het voortouw wanneer de KNAW meldingen ontvangt van schending van de vrijheid van wetenschapsbeoefening. De commissie baseert haar beoordeling van meldingen grotendeels op de kennis en expertise van de internationale netwerken waar zij mee samenwerkt. De commissie adviseert de president of de KNAW actie zou moeten ondernemen en zo ja op welke wijze. De commissie hanteert daarbij het subsidiariteitsbeginsel. De president kan besluiten om van het advies van de CVW af te wijken of een verkorte procedure te volgen.